

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 26

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

15 жовтня 2020 р.

УКРАЇНА

Тернопіль

2020

Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 26):
матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції /
Збірник тез доповідей: випуск 26 (м. Тернопіль, 15 жовтня 2020 р.). -
Тернопіль, 2020.- 43 с.

УДК 340 (063)
ББК 67.0я43

ISSN 2617-2364

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які
оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

*Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції
включаються до наукометричної бази даних "PIHЦ/RSCI".*

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не
завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно
збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.
Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові
керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів
конференції посилання на джерело є обов'язкове.

КУЛЬТ ОСОБИ Й. СТАЛІНА ЯК ВТІЛЕННЯ ЛІВОЇ МОДЕЛІ ТОТАЛІТАРНОГО ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ: ОСОБЛИВОСТІ ГЕНЕЗИСУ

Сухонос Володимир Вікторович

доктор юридичних наук, професор, Сумський державний університет

Сухонос Віктор Володимирович

доктор юридичних наук, професор, Сумський державний університет

На сьогодні виділилося два основні підходи, пов'язані із сталінським державно-правовим режимом. Зокрема, сталіністи (Ю. Мухін [13], О. Пруднікова [10] та ін.), припускають лише один постулат: «вороги народу» були насправді, а тому боротьба з ними була благою справою і репресії були повністю виправданими. Антисталіністи (Ж. Медведєв [12], А. Жигулін [5] та ін.) навпаки: наголошують на повній відсутності «ворогів народу», а тому уся діяльність Й. Сталіна у сфері «боротьби» з ними є свідченням зловмисності, масові ж репресії не можна виправдати жодними аргументами. Проміжне становище між ними займають «напівсталіністи» (Ю. Жуков [6], В. Земсков [8]) – особи, які, з одного боку, виправдовують репресії з точки зору вини самих жертв (Тухачевський, Ейхе, Бухарін самі були активними учасниками репресій, а потім і до них черга дійшла), а з іншого – засуджують або заперечують їх масовий характер. Є й радикали. Зокрема, П. Балаєв взагалі заперечує сталінські репресії [2].

Крім того, нині навіть важко визначити, на який період поширюється сама доба «культу особи».

На нашу думку, в рамках цього періоду можна виділити наступні роки: 1926 (рік призначення В. Менжинського очільником ОДПУ), 1934 (XVII з'їзд ВКП (б)), 1953 (рік смерті Й. Сталіна) та 1957 (рік розгрому т. зв. «антипартійної групи»).

Як уявляється для сталінських репресій найбільш вагомим слід вважати 1926 р., коли після смерті Ф. Дзержинського головою ОДПУ було призначено В. Менжинського.

Мабуть мало в радянській історії персон, які не викликали б такої неоднозначності як Ф. Дзержинський. Проте, його діяльність здебільшого

припала на добу революції 1917 та громадянську війну 1918 – 1921 рр. Виходячи з цього, він вважав терор єдиним реальним засобом боротьби з контрреволюцією. Офіційне закінчення громадянської війни у 1921 р. та залучення голови ВНК до інших сфер діяльності – «голова комісії при ВЦВК з покращення життя дітей» (з січня 1921 р.), «народний комісар шляхів сполучення» (з квітня 1921 р.) [14, с. 381], «голова ВРНГ» (з лютого 1924 р.) [14, с. 382], можливо, сприяли певній гуманізації цієї особистості та, відповідно, очолюваного ним ВНК-ДПУ-ОДПУ.

Зокрема, відразу після офіційного закінчення громадянської війни, досить різко знизився рівень притягнення до кримінальної відповідальності за контрреволюційні злочини. І якщо у 1921 р. їх було 35 829 осіб, то у 1922 – уже 6 003 особи, а в 1923 – 4 794 [7, с. 259]. У січні 1924 р. помирає В. Ленін [11, с. 14]. Ф. Дзержинський призначається головою комісії Президії ЦВК СРСР з організації його поховання [14, с. 382]. У тому ж році число засуджених збільшилося майже утричі – 12 425, у 1925 – 15 995, а в 1926, коли органи ОДПУ очолив В. Менжинський – 17 804 [7, с. 259]. До речі, це призначення відбулося не одразу. Перший радянський розвідник, який втік в 1930 р. на Захід, Г. Агабеков згадує, що коли, після смерті Ф. Дзержинського в 1926 р., обговорювалася кандидатура на пост голови ОДПУ, Політбюро довго вагалось і якийсь час навіть розглядало можливість очолити керівництво ОДПУ Г. Орджонікідзе чи А. Микояну. Їхні імена висувалися унаслідок малої відомості В. Менжинського та його недостатнього авторитету у партійному середовищі. Однак, враховуючи занепокоєння серед співробітників ОДПУ, які, почувши про ці кандидатури, ледь не відкрито стали говорити про націонал-шовіністичні погляди Г. Орджонікідзе та недостатні розумові здібності А. Микояна, Політбюро затвердило безлику кандидатуру В. Менжинського. З тих пір орган диктатури пролетаріату став слухняним знаряддям в руках Політбюро та його очільника Й. Сталіна. Весь світ міг про це переконатися на прикладах розправи з троцькістами та правою опозицією [1, с. 11].

Фактично, саме В. Менжинський вважається організатором сталінських репресій.

Проте, першопричиною цього, як уявляється, стало істотне погіршення зовнішньополітичного стану СРСР під час різкого загострення радянсько-британських відносин унаслідок підтримки Москвою

загальнонаціонального страйку, що відбувався в Великій Британії з травня по листопад 1926 р. Радянські профспілки надіслали на користь страйкарів 1 250 тис. фунтів стерлінгів, незважаючи на офіційну відмову керівництва тред-юніонів прийняти від них грошову допомогу. Ця акція, а також звернення різних радянських організацій до англійських робітників із закликом «кріпити єдність у боротьбі з капіталом» були розцінені в Великобританії як грубе втручання в її внутрішні справи і викликали протести навіть з боку англійської компартії. До звинувачень у невизнанні боргів, антибританських інтригах в колоніях і третіх країнах тепер додалося звинувачення в підривної діяльності вже всередині самої метрополії. У такій обстановці С. Болдуїну і О. Чемберлену ставало все важче стримувати прихильників негайного розриву дипломатичних відносин з СРСР і закриття всіх радянських установ.

З метою так би мовити «зам'яти» скандал і не допустити остаточного розриву відносин в Москві прийняли рішення призначити послом до Великобританії добре відомого і шанованого в країні Л. Красіна. Прибувши до Лондона у вересні 1926 р. він розгорнув активну діяльність, спрямовану на нормалізацію радянсько-британських відносин, намагаючись в черговий раз зацікавити фінансово-промислові верства Великобританії перспективами розширення торгівлі з СРСР і розміщення великих радянських замовлень. Смерть Л. Красіна в листопаді 1926 р. стала важкою втратою для радянської дипломатії. Рівнозначною йому заміни у НКЗС не було. Тим часом відносини між двома країнами стрімко погіршувалися. У лютому 1927 р. Лондон офіційно попередив Москву, що в разі продовження нею антибританської пропаганди він піде на розрив дипломатичних відносин.

Чергові викриття політики СРСР і Комінтерну в Китаї, що відбулися, услід за вторгненням пекінської поліції до радянського повпредства і захопленням там компрометуючих Радянський Союз матеріалів, у квітні 1927 р., підштовхнули британську владу до аналогічних дій щодо радянських установ у Великобританії. Після захоплення лондонською поліцією 12 травня 1927 р. документів торгового представництва СРСР і радянсько-британського акціонерного товариства «АРКОС» їй вдалося виявити додаткові свідчення антибританської діяльності радянських громадян. В обстановці гучного політичного скандалу уряд Великобританії 23 травня 1927 р. прийняв рішення про розрив

дипломатичних відносин з СРСР, яке переважною більшістю голосів була підтримане парламентом [9, с. 98].

У відповідь на це, радянський уряд у 1927 р. заявив, що він «зуміє захистити будівництво соціалізму від будь-яких замахів» і доручив ОДПУ «удатися до рішучих заходів з охорони країни від іноземних шпигунів, паліїв та вбивць разом з їхніми монархічними та білогвардійськими союзниками». Виконуючи цю урядову вказівку, органи ОДПУ на чолі з В. Менжинським у 1927–1929 рр. «викрили» та «ліквідували» цілу низку «шпигунське-диверсійних та терористичних груп» [3, с. 308].

Саме під час його головування в ОДПУ у червні 1927 р. відбулися перші, власне, сталінські масові репресії, які були проведені і спрямовані проти інтелігенції і селянства. У документах ОДПУ повідомлялося, що «під час червневої операції» було проведено до 20 тис. обшуків і заарештовано 9 тис. осіб. Арештам піддавалися насамперед «колишні» – колишні поміщики, колишні білі, особливо ті, хто повернувся з-за кордону («репатріанти»), а також «куркулі й буржуї», «торговці», «попи і церковники»... Сталінський задум масових репресій 1927 р. аж ніяк не обмежувався арештами 9 тис. осіб і розстрілами, за висловом одного з діячів ОДПУ, поданої «порівняно невеликої цифри». У листі керівництву ОДПУ від 26 червня Й. Сталін вимагав проведення «повальних арештів» і «показових процесів», «публікації свідчень» заарештованих і вже розстріляних (яка «має величезне значення, якщо обставити її вміло»)... При цьому, діячам ОДПУ пояснювалося, що «агенти Лондона сидять у нас глибше, ніж здається», зокрема, зверталася увага на «шпигунство в Воєнвіді, авіації, флоті» (де авторитет Л. Троцького ще залишався високим) [4, с. 62].

Тобто, фактично, ми можемо вважати 1927 р. роком початку сталінських репресій, які стали найбільш характерною рисою сталінського режиму.

На сьогодні умовно можна виділити два основних напрямки реалізації сталінських репресій:

- 1) Жертви «соціалістичної реконструкції».
- 2) Боротьба з явною та уявною «опозицією» сталінсько-більшовицькому режиму.

Процес «соціалістичної реконструкції» здійснювався за трьома напрямками: «індустріалізація», «колективізація» і «культурна революція». Проте, це є справою майбутніх досліджень.

Література:

1. Агабеков Г. С. Секретный террор: Записки разведчика / Г. С. Агабеков. – М. : ТЕРРА-Книжный клуб, 1998. – 336 с. – (Секретные миссии).
2. Балаев П. Г. Л. П. Берия и ЦК. Два заговора и «рыцарь» Сталина / Петр Григорьевич Балаев. – М. : Центрполиграф, 2018. – 550 с.
3. Гладков Т. К. Менжинский / Теодор Кириллович Гладков и Михаил Александрович Смирнов. – М. : Молодая гвардия, 1969. – 352 с. – (Жизнь замечат. людей. Серия биогр.; вып. 2 (463)).
4. Данилов В. П. К истории становления сталинизма / Виктор Петрович Данилов // Куда идёт Россия?.. Власть, общество, личность : материалы VII Международного симпозиума / [отв. ред. Т. И. Заславская]. – М. : МВШСЭН, 2000. – С. 56–68.
5. Жигулин А. В. Черные камни / Анатолий Владимирович Жигулин. – М. : Книжная палата, 1989. – 240 с.
6. Жуков Ю. Н. Иной Сталин. Политические реформы в СССР в 1933 – 1937 гг. / Юрий Николаевич Жуков. – М. : Вагриус, 2005. – 512 с.
7. Земсков В. Н. Политические репрессии в СССР: реальные масштабы и спекулятивные построения / Виктор Земсков // Книга, обманувшая мир : сб. критических статей и материалов об «Архипелаге ГУЛАГ» А. И. Солженицына / [сост. и ред. В. В. Есипов]. – М. : Летний сад, 2018. – С. 256–304.
8. Земсков В. Н. Сталин и народ. Почему не было восстания / Виктор Земсков. М. : Алгоритм, 2014. – 152 с. — (Узлы российской истории).
9. История международных отношений : в 3 т. / под ред. А. В. Торкунова и М. М. Наринского. – М. : Аспект Пресс, 2012–2012. – Т. II: Межвоенный период и Вторая мировая война / А. Ю. Борисов, Н. Е. Клейменова, М. М. Наринский, А. Ю. Сидоров. – 2012. – 496 с.
10. Колпакиди А. И. Двойной заговор. Сталин и Гитлер: Несостоявшиеся путчи / А. И. Колпакиди, Е. А. Прудникова. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2000. – 560 с. – (Досье).

11. Крупская Н. К. Владимир Ильич Ленин : [рассказ] / Надежда Константиновна Крупская. – М. : Детская литература, 1979. – 16 с.
12. Медведев Ж. А. Сталин и еврейская проблема. Новый анализ / Ж. А. Медведев. – М. : Права человека, 2003. – 288 с.
13. Мухин Ю. И. Суд над Сталиным / Юрий Мухин. – М. : Яуза-пресс, 2010. – 288 с. – (Бестселлеры Юрия Мухина и В. Кожина).
14. Тишков А. В. Дзержинский / А. В. Тишков. – [4-е изд.]. – М. : Молодая гвардия, 1985. – 384 с. – (Жизнь замечат. людей. Серия биогр.; вып. 7 (541)).

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Maksurov Alexey Anatolevich COORDINATION OF LITHUANIA'S PARTICIPATION IN INTERNATIONAL ORGANIZATIONS.....3

Сухонос Володимир Вікторович, Сухонос Віктор Володимирович
КУЛЬТ ОСОБИ Й. СТАЛІНА ЯК ВТІЛЕННЯ ЛІВОЇ МОДЕЛІ
ТОТАЛІТАРНОГО ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ:
ОСОБЛИВОСТІ ГЕНЕЗИСУ.....5

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Шевчук Михайло Олександрович ДО ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОГО
РОЗВИТКУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ
ФІСКАЛЬНИХ ОРГАНІВ.....11

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

Гуйван Петро Дмитрович ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СУДОВОЇ СИСТЕМИ.....13